

ETNOFOLK. Projekt za varstvo in ohranjanje etnološke kulturne dediščine v Srednji Evropi. Prispevek evropskih projektov k ohranjanju dediščine v Triglavskem narodnem parku

Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU je od leta 2011, skupaj z etnološkimi inštituti češke, madžarske in slovaške akademije znanosti, slovaško Univerzo Mateja Bela in češkim podjetjem AiP Beroun, vključen v mednarodni projekt ETNOFOLK,⁴ ki ga financira Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR) in se izvaja v programu transnacionalnega sodelovanja Srednja Evropa (Central Europe 2007–2013). Namen projekta je varstvo in ohranjanje etnološke kulturne dediščine v Srednji Evropi, glavni cilj pa ustvariti skupno podatkovno bazo (spletni portal), namenjeno predstavitvi in raziskovanju ljudske kulture in izročila dežel Srednje Evrope. S tem naj bi projekt pripomogel k razvoju kulturnih, turističnih in ekonomskih dejavnosti manj razvitih regij (pogosto bogatih s kulturno dediščino), spodbujal čezmejno komunikacijo ter pospeševal prepoznavnost držav Srednje Evrope v svetu.

Del projekta so tudi diseminacijske aktivnosti, prek katerih so zainteresiranim za kulturno dediščino predstavljeni njeni elementi, njeno ohranjanje in preučevanje. Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU je 15. in 16. februarja 2012 v prostorih Javnega zavoda Triglavski narodni park⁵ za obiskovalce pripravil predstavitve projekta ETNOFOLK, koncepta kulturne dediščine in njenih posamičnih sestavin, kot so prehrana, pašništvo ter šege in navade.

Naško Križnar je predstavil poglede na obravnavo kulturne dediščine. Razložil je koncept kulturne dediščine in pomen Unescove *Konvencije o varstvu nesnovne kulturne dediščine*. Ohranjanje znanj, veččin, verovanj, umetniških predstavitev, ritualnih praks in vedenj o svetu in vesolju je temelj za ohranjanje kulturne dediščine na lokalni in globalni ravni. Ohranjanje pa je povezano s poznavanjem vseh aspektov dediščine, zato se je še posebej posvetil raziskavam kulturne dediščine; orisal je raziskovalne postopke ter predlagal orodja in metode, ki jih uporabljamo pri posamičnih fazah raziskave. Prikazal je tudi uporabo nastajajočega portala Etnofolk (<http://isn3.zrc-sazu.si/etnofolk/index.php>) ter ponazoril njegovo uporabnost v izobraževanju, turizmu in kulturi.

Maja Godina Golija je predstavila dediščino prehrane na območju Triglavskega narodnega parka. Razložila je pojma prehrana in hrana ter predstavila dejavnike, ki vplivajo na prehrano, kot so zgodovinsko in geografsko okolje, družbeni položaj, življenjski ritem, verska pripadnost, pripadnost spolu in starostni skupini, psihološki dejavniki, povezani z vprašanjem okusa, ipd. Spregovorila je tudi o virih za preučevanje prehrane in se podrobneje posvetila tradicionalni prehrani na območju Triglavskega narodnega parka. Tod so bile v preteklosti značilne jedi iz lokalno pridelanih živil: jedi iz mleka in mlečni izdelki, jedi iz divjačine in drobnice, sladkovodne ribe, ajdovi in koruzni žganci, močniki, krapci, kislo zelje, krompir, svinjina in izdelki

⁴ Naziv projekta: ETNOFOLK – *Preservation and Enhancement of Folk Culture Heritage in Central Europe / ETNOFOLK - Ohranjanje in pospeševanje ljudske kulturne dediščine v Srednji Evropi* (2011–2014).

⁵ Triglavski narodni park je posebej obravnavan v temeljnem raziskovalnem projektu *Triglavski narodni park. Dediščine, akterji - strategije, vprašanja in rešitve* (2011–2014), ki ga pod šifro J6-4301 financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, izvajata ga Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU in Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

iz svinjskega mesa, npr. zaseka, krvavice, pečenice in suho meso. Poudarila je, da skromna kmečka hrana današnjim gostom ne ponuja posebnih kulinaričnih doživetij, vendar pa lahko s prilagajanjem značilnih živil in jedi z območja Triglavskega narodnega parka zadovoljimo tudi zahtevne goste. Prav spletni portal Etnofolk je koristen vir informacij o tradicionalnih jedeh in zamisli za njihovo uporabo ali ustvarjalno predelavo.

Špela Ledinek Lozej je predstavila kulturno dediščino planin, stopenjske paše in predelave mleka v planinah, ki je obsežno predstavljena tudi na spletnem portalu Etnofolk. Delujoče planine so namreč izvir različnih prvin snovne in nesnovne kulturne dediščine tako v Triglavskem narodnem parku kot v širšem alpskem prostoru. Poleg nepremične stavbne in naselbinske dediščine ter premične dediščine, kot so sirarsko orodje, oprema pastirskih bivališč in gospodarskih poslopij, je poudarila predvsem vlogo planinske paše pri ohranjanju kulturne krajine. Planine so del kompleksnega živinorejskega cikla kolobarjenja paše in hlevske živinoreje, ki je v planinah združen s sirarskim znanjem, poznavanjem vremena, rastlin in zdravljenja živine. V preteklosti so bile z odhodom v planino in s prihodom iz planine povezane tudi številne šege, izmed katerih so se v današnjem času nekatere preoblikovale v turistične prireditve (npr. Kravji bal v Bohinju). Na primeru paše in predelave mleka v Triglavskem narodnem parku je spregovorila tudi o ozaveščanju, varovanju in ohranjanju prvin tradicionalne kulture in skušala odgovoriti na vprašanje, na kakšen način tradicionalno znanje, povezano s planinsko pašo, primerno in prepričljivo prenašati prihodnjim rodovom.

Saša Poljak Istenič je s primeri iz Triglavskega narodnega parka predstavila slovensko praznično leto s spremljajočimi šegami in navadami. Ker pa so ti pojavi med najpriljubljenejšimi temami raziskovanja, hkrati pa so rezultati tovrstnih raziskav pogosto najbolj stereotipni, se je omejila predvsem na dileme in vprašanja, s katerimi se raziskovalci ali ljudje, ki želijo šege ohraniti prihodnjim rodovom, najpogosteje srečujejo: kakšna je vloga tradicije v današnjih praznovanjih; kako lahko razumemo in obravnavamo pojave folklorizma (tj. tiste, ki niso avtohtoni ali so spremenili funkcijo); in kakšna je razlika med praznovanji v mestnih in vaških okoljih.

Na delavnicah so sodelovali tudi zastopniki različnih zavodov, ki se ukvarjajo s kulturno dediščino. Predstavili so praktične izkušnje z oživljanjem starega znanja ter postopke za registracijo dejavnosti v povezavi z dediščino, turizmom in izobraževanjem.

Vsake delavnice se je udeležilo po 40 do 50 ljudi, ki jih zanima dediščina na splošno, želijo tradicionalna znanja posredovati drugim ali so želeli izvedeti kaj novega. Med udeleženci so bili poleg domačinov predvsem pedagoški in turistični delavci, ki so po predstavitvah največ spraševali o oživljanju šeg, pripravi določenih jedi in raziskovanju sestavin kulturne dediščine ter delili svoje izkušnje o njihovem ohranjanju.

Saša Poljak Istenič